

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Eduskunta
Kuuleminen 24.2.2010

3/43/10
23.2.2010

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuudistus (VNS 9/2009 vp)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi valtioneuvoston selonteosta kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta (VNS 9/2009 vp). Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota kunta- ja palvelurakennemuudistukseen liittyviin sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiin.

Kunta- ja palvelurakennemuudistuksella on laajat vaikutukset sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseen. Uudistuksella on vaikutuksia naisiin ja miehiin kaikissa ikäluokissa.

Sukupuolten tasa-arvon kannalta on keskeistä tarkastella uudistusta kolmesta näkökulmasta:

1. henkilöstön asema uudistuksessa,
2. vaikutukset palvelujen käyttäjiin ja
3. vaikutukset yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta.

Selonteossa tunnistetaan ja luetellaan edellä mainitut kolme tasa-arvonäkökulmaa. Tunnistamisen jälkeen kuitenkin todetaan, että tässä vaiheessa ei ole mahdollista tehdä syvällistä arviota sen paremmin yhteiskunnallisen osallisuuden, palvelujen käyttäjien kuin henkilöstönkään näkökulmasta (s.91). Kuitenkin ideaalitulanteessa sukupuolivaikutusten arvioinnista vastaa uudistusta toteuttava taho heti uudistuksen alusta lähtien. Näin saatavaa tietoa voidaan käyttää uudistuksen kehittämiseen. Tässä vaiheessa voi vain toivoa, että uudistusta toteuttavat tahot ovat keränneet kaikki relevantit tiedot sukupuolen mukaan, jotta niiden pohjalta voidaan myöhemmin tehdä analyysi ja siitä johtopäätökset.

1. Kuntien työntekijät kunta- ja palvelurakennemuudistuksessa

Kolmasosa Suomen työllisistä naisista työskentelee kuntasektorilla. Kuntien henkilöstöstä noin 80 % on naisia, joten henkilöstön aseman muutoksilla on erityisesti vaikutuksia naisiin. On tärkeää tarkastella mm. työllistymistä, miten kunta- ja palvelurakennemuudistus vaikuttaa nais- ja miesvaltaisten alojen työhön ja työoloihin (esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuolto vs. tekninen sektori). Tulee myös tarkastella ulkoistamisten ja tilaaja-tuottaja –mallin käytön sukupuolivaikutuksia. Nais- ja miestyöntekijöiden palkkakehitystä tulee seurata. Koska uudistuksessa muutetaan työpaikkojen organisaattiorakenteita tulee

tarkastella mm. työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien kehittymistä ja johtajuutta. Uudistuksella voi myös olla vaikutuksia esimerkiksi työmatkojen pituuksiin sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen.

2. Vaikutukset palvelujen käyttäjiin, naisiin ja miehiin, tyttöihin ja poikiin

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tärkeimpiä tavoitteita on kuntien vastuulla olevien peruspalvelujen turvaaminen myös tulevaisuudessa.

Naiset ja miehet, tytöt ja pojat käyttävät osin eri palveluita. On selvittävä mitä palveluita naiset ja miehet käyttävät. Tulee myös selvittää puuttuuko palvelutarjonnasta naisten tai miesten kannalta keskeisiä palveluita. On tärkeää tarkastella myös sitä, miten nais- ja mieskuntalaiset näkevät kunnallisten palveluiden tuottamisen eri vaihtoehdot sekä palveluiden laadun.

3. Kunnallisen demokratian toteutuminen, yhteiskunnalliset vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet

Uudistuksen yksi keskeinen tavoite on turvata demokraattinen päätöksenteko kun rakenteita uudistetaan. Sekä naisten että miesten osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon on tärkeää. Kuntakoon muuttuminen ja kuntien yhdistyminen voi aiheuttaa muutoksia äänestysaktiivisuuteen, poliittiseen edustuksellisuuteen, päätöksentekoon osallistumiseen ja valtarakenteisiin. Muutoksella voi myös olla vaikutuksia poliitikkojen toimintaedellytyksiin (esimerkiksi pidemmät välimatkat kokouksiin).

Selonteossa esitetään joitakin muutoksia sukupuolten edustuksessa kuntien johdossa (s.92-93). Vaikka kuntien henkilöstö on hyvin naisvaltainen, ovat naiset aliedustettuina kuntien viranhaltijajohdossa. Kuten selonteossakin todetaan oli vuoden 2009 tammikuussa maan kaikista kunnan- ja kaupunginjohtajista vain 14 % naisia. Naiskunnanjohtajien suhteellinen osuus on suurin pienissä kunnissa. Onkin merkillepantavaa, että kaikkien yhdistyneiden kuntien ykkösviran haltijaksi valittiin mies. Kehitystä ykkösviran haltijoiden sukupuolijakaumasta tulee seurata ja pohtia vaatiiko nykytilanne erityistoimenpiteitä.

Itsestään selvää on, että kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpanossa noudatetaan tasa-arvolain kiintiösäännöstä, jonka mukaan välillisesti valittavissa kunnan toimielimissä tulee olla vähintään 40 % kumpaakin sukupuolta. Kiintiösäännös ei kuitenkaan vaikuta puheenjohtajien valintaan. Naisten osuus onkin ollut pienempi hallitusten, valtuustojen ja lautakuntien puheenjohtajistossa verrattuna naisten osuuteen vastaavassa toimielimessä. Hallitusten ja valtuustojen naispuheenjohtajien osuus on tähän asti kasvanut hiljalleen, mutta tarkasteltaessa vuoden 2009 alussa aloittaneiden hallitusten ja valtuustojen puheenjohtajien sukupuolijakaumaa on naisten osuuden kasvu hallitusten puheenjohtajista pysähtynyt (21 %) ja valtuustojen puheenjohtajista hidastunut (27 %). Puolet uusista liitoskunnista on valinnut sekä valtuuston että hallituksen ykköspuheenjohtajaksi miehen. Noin neljäsosa liitoskunnista on valinnut valtuuston puheenjohtajaksi naisen ja noin viidesosa kunnanhallitusten puheenjohtajista on naisia.

Jatkotoimet, sukupuolivaikutusten arviointi uudistuksen toimeenpanossa alueilla

Valtioneuvosto on laatinut oppaan ja käsikirjan: Kunta- ja palvelurakennemuutos: sukupuolen huomioon ottaminen uudistuksen toimeenpanossa alueilla. Opas/Käsikirja 31.10.2006. Kumpaakaan työkalua ei kuitenkaan mainita valtioneuvoston selonteossa kunta- ja palvelurakennemuutuksesta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaakin kunnissa tehtävän sukupuolivaikutusten arvioinnin merkitystä kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpanovaiheessa. Kuntien tulee ottaa käyttöön valtioneuvoston laatimat ohjeet. Kun tietoa uudistuksen vaikutuksista kootaan sukupuolen mukaan, analysoidaan koottu aineisto ja tehdään siitä johtopäätöksiä, jotka pannaan toimeen, voidaan kuntapalveluita kehittää haluttuun suuntaan, säästää kustannuksia ja toimia hyvän hallinnon mukaisesti.

Koska kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteena on kehittää ja turvata kuntapalvelut on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mielestä erityisen keskeistä arvioida kuntapalveluiden sukupuolivaikutuksia.

Kun sukupuolivaikutusten arviointi aloitetaan jo hankkeen käynnistyessä saadaan siitä suurin hyöty koska analyysin ja johtopäätösten jälkeen voidaan tehdä korjaavia päätöksiä ja suunnata uudistusta haluttuun suuntaan. Arviointi voidaan kuitenkin aloittaa prosessin kaikissa vaiheissa. Myös jälkikäteen tehtävästä sukupuolivaikutusten arvioinnista saa arvokasta tietoa tuleviin ratkaisuihin.

Valtioneuvoston tulee tiedottaa kunnille jo vuonna 2006 laaditusta oppaasta ja käsikirjasta sukupuolen huomioon ottamisesta kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpanossa alueilla.

Pääsihteeri

Hannele Varsa